

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2022

Ekonomické myslenie v krízových situáciách

Pokúsím sa o pohľady na krízové situácie, ktoré sprevádzajú ľudí pri zmenách v spoločnosti s dopadom na ich životnú cestu. Kvalita života závisí od ekonomickej motivácie. Je historicky potvrdené, že človek sa chce mať čoraz lepšie a uspokojiť svoje predstavy a vízie. Záleží od stavu spoločnosti, či dokáže zabezpečiť podmienky na túto možnosť. To záleží od usporiadania spoločnosti a to Slováci pociťovali často ako krivdu a bola snaha to zmeniť alebo odísť do iného štátu. Neodišli všetci, vždy tu ostalo dosť ľudí, ktorí boli motivovaní, aby situáciu riešili. Odvážne konanie týchto ľudí, ktorí sa postupne stávali lídrami spoločnosti, získali dôveru a presvedčili ľudí, že autokratické myslenie a vládnutie posúva spoločnosť do zložitých situácií s nepriaznivým dopadom na občanov. Potreba zmien, v tomto prípade spoločenskej a ekonomickej zmeny, ozdravuje spoločnosť. Tento proces je nezvratný. Takto sa pochoval socializmus a vláda jednej strany. Keď sme nevedeli ako ďalej, do popredia sa dostávali ľudia, ktorí sa zaslúžili o zmenu a mali právo stáť na čele spoločnosti.

Ako sme zlomili socializmus a u ľudí zobudili zodpovednosť za seba

Generácie, ktoré sa narodili v minulom storočí, po druhej svetovej vojne majú vlastne historické šťastie. Majú možnosť sledovať vývoj na Slovensku po februári 1948, kedy sa komunisti dostali k moci. Knihu života začali písať na začiatku budovania socializmu. Bol to systém silne podfarbený politikou a tvrdením, že sme si všetci rovní. Čo nebolo nikdy pravdou, mali sme dospieť do komunizmu kde by sa malo rozdeľovať všetko podľa potreby, čo bolo chimérou tej doby. Osud Slovákov zobrala do rúk Komunistická strana Československa pod záštitou Sovietskeho zväzu. Síce nikto nevedel, čo sa skutočne buduje, ale budovalo sa a zároveň sa cibril rozum Slovákov. Zastihlo nás zoštátnenie a spustila sa industrializácia Slovenska. Súkromné vlastníctvo sa stalo ideologickou záťažou a kolektivizácia pochovala vlastníctvo pôdy, lesov. Štát akože začal hospodáriť všade. Hospodáril tak, že na základné potreby sa pred obchodmi stálo vo frontách, čiže v zástupoch. Existovali síce peniaze, ale tovaru nebolo toľko, aby sa dalo normálne predávať všetkým. Vznikol takzvaný podpultový predaj. Na vysvetlenie, v obchode na regáloch bolo skoro nič, ale pod pultom bolo skoro všetko, ale len vyvoleným a známym. Pretože Slovákov nebolo veľa, dosť ich odišlo do Ameriky, tak postupne sa ušlo skoro každému. Československá koruna bola síce krytá zlatom, aspoň tak to tam bolo napísané, ale zlata bolo v bankách pomenej, tak sa tam dopísalo na bankovky a aktívami. Nikto nevedel, čo sú to aktíva. Tak štát zriadil obchody s názvom TUZEX

a súčasne zaviedol duplicitnú menu. Ľudia tieto poukážky, peniaze, nazvali BONY. Táto akože mena s chuťou požírala s požehnaním štátu doláre, západonemecké marky, libry, franky, ktoré si občania zarobili v zahraničí, alebo ich dostali od príbuzných, ktorí emigrovali po roku 1948 alebo po roku 1968, kedy bola ďalšia vlna emigrácie. Ľudia nemohli vlastniť zahraničnú menu štátna banka im ich okamžite zamieňala za tuzexové poukážky. Náš tovar si našiel cestu na západné trhy. Štát tieto tvrdé meny potreboval na prežitie a občania si mohli za bony v Tuzexe kúpiť kvalitný tovar. „Obohatili“ sme takto svetovú ekonomiku. Lenže aj za týchto podmienok občania sa začali mať lepšie. To sa celkom KSČ nepáčilo a pre svojich vyvolených členov zriadila špeciálne obchody, kde tiež bolo dostať západný tovar na stranický preukaz a skóre bolo vyrovnané. Ľudia sa chceli mať lepšie. Bola aj možnosť dostať sa do štátov, kde dominovala demokracia a súkromné vlastníctvo bolo samozrejmosťou a to bolo motivujúce pre ľudí na Slovensku. Začala sa dvíhať životná úroveň, pretože sme sa naučili obchádzať diktát KSČ. Už sme začali vytrčať z priemeru socialistického tábora a črtala sa obroda komunistického systému. Zjavil sa pojem : socializmus ľudskou tvárou. Tak sa v roku 1968 rozhodlo v Moskve, že nás treba zrovnať. Najskôr dohovaraním, ale pre istotu tankami vojsk Varšavskej zmluvy. Ako „kontigent“ nám tu dislokovali Sovietsku armádu. Táto kríza nám vydržala 40 rokov a sebe i Európe sme znova dokázali, že i toto obdobie sme dokázali vyriešiť. Rok 1989 zlomil túto krízu v spoločnosti. Všetci sme sa dokázali zjednotiť proti straníckemu princípu riadenia štátu a spoločnosti. Zrušili sme piaty článok ústavy, ktorý potvrdzoval vedúcu úlohu KSČ v riadení štátu a spoločnosti. Ocitli sme sa na prahu nielen politických, ale predovšetkým ekonomických zmien. Následným rozdelením Československa a vznikom Slovenskej republiky vznikla i nová ekonomická etapa vývoja spoločnosti.

Dovolím si tvrdiť, že zmeny, ktoré nastali v roku 1989, mali výraznú ekonomickú zložku, ktorá pomohla zmeniť našu spoločnosť. Elity, disidenti dokázali osloviť masy. Mali sme vybudovaný ekonomický základ, na ktorom bolo možné začať stavbu prosperity. Ľudia v tomto období začali viac vnímať osobnú ekonomiku a zodpovednosť a to pomohlo vytvoriť atmosféru na zmenu. Politická zmena potrebuje vždy ekonomický záprah, aby sa mohol ťahať voz životnej úrovne. Na životnú úroveň sú ľudia citliví. Objavili sme pole demokracie a liberálneho myslenia, zodpovednosti. Preto sme v tej dobe dokázali sami sebe i svetu vyviaznuť z týchto zložitých období. Svetu sme ukázali cestu ako riešiť krízové situácie. Faktom bolo, že stimulujúcim prvkom bola takmer spoločenská i politická jednota a motivácia dosiahnuť vyššiu životnú úroveň.

Naučili sme sa ekonomicky myslieť. Zasadili sme strom bohatstva, ale prestali sme sa oň starať. V rámci akože demokratického prístupu sme nechali priestor komunistickému zmýšľaniu, ktoré nám začalo nahlodávať jednotu. Cieľ bol jasný , politicky rozdeliť ľudí a prerozdeliť si ich do politických strán. To sa podarilo a vzápätí nám vyklíčila štátna korupcia a stranický prístup. Vrcholilo to rozkrádaním štátu. Elity , ktoré vzišli s disentu, nechali príliš voľný politický a hospodársky priestor pohrobkom socializmu, ktorí vstali z popola revolučných udalostí v roku 1989.

Prínosom toho obdobia je prijatie osobného ekonomického myslenia so zodpovednosťou za svoje konanie

Je to návrat pred rok 1948. Lenže prichádza do spoločnosti a ekonomického priestoru generácia, ktorá sa narodila po roku 1989 a súčasné plody demokracie pokladá za samozrejmosť. Chybu urobil školský systém , ktorý nevzdeláva doteraz študentov a ponecháva ich v marazme politických strán, ktoré svojim spôsobom prispôbujú nedávnu minulosť svojim zámerom, ktorými začínajú presadzovať autokratické prvky s fašistickým podtextom. Tí, čo sa dokážu zorientovať v tomto smerovaní, odchádzajú študovať do zahraničia a ponechávajú osudu svoje rodné grunty.

Tento stav bol predzvesťou krízových javov

Spoločili sme sa na to , že všetko už pôjde automaticky k lepšiemu. Kríza v roku 2008 bola výstrahou. Na Slovensku sme ju bez väčších škôd preplávali vďaka opatrení prijatých Dzurindovou vládou. V roku 2020 sa dostali k moci politici, ktorí volebným marketingom boja proti korupcii a rozkrádaniu štátu dostali kapitál dôvery ľudí. Bohužiaľ, tento kapitál premrhali vzájomnými spormi v koalícii a svojim amaterizmom zadlžili štát. Nastáva vytriezvenie. Upozornil na to Peter Gonda v článku Neotvárajte dvere socializmu, kde vystihol tento stav výrokom: „Reálnym rizikom dneška je akceptovanie čiastkových podôb socializmu „(Týždeň č. 46/21).

Súčasní politici nevedia manažovať túto problematiku a potichu sa vracajú k systémom hospodárenia, čo poznali v minulom režime a v pôsobení Ficových vlád. Zase sme sa ocitli v kríze. Ľudia si to uvedomujú a hľadajú riešenie. Hľadajú lídra, o ktorého sa dá oprieť. Tento stav zneužívajú politici a podsúvajú svoje riešenia. Keď to ľudia prijmú, stávajú sa súčasťou politiky strany. Stačí sa pozrieť na Národnú radu Slovenskej republiky, jej spektrum.

Nemilosrdná pandemická kríza si pribrala do zásobníka našich problémov finančnú krízu, jej sprievodným javom je inflácia. Navyše sa pričlenila energetická kríza. Tá má svoje špecifikum. Je súčasťou vojny na Ukrajine a vojnovnej politiky Ruska. S tým počíta Putin a využíva to k hospodárskemu narušeniu Európskej únie, jej jednoty. Je to sústredený tok na myslenie ľudí s cieľom spochybniť demokratické princípy, liberálne smerovanie. Naši súčasní politici si to akosi nechcú všimnúť. Takto vzniká chaos v myslení ľudí, hlavne zásluhou správania sa vládnej koalície. Takto sme si prikvačili ešte politickú krízu. Opozícii viac nebolo treba. S vďakou prijala tento dar a hneď si rozdelila Slovensko, stačí sa pozrieť na preferencie strán. Jej krédom sa stala vypestovaná ľahostajnosť a strata morálnych zábran. Vyplýva z toho túžba po bohatstve, mať viac ako ostatní. Demokracia takto skúša charakter ľudí.

Problém politiky je v tom, že „zameriava“ úsilie na model prekonanej tradície. Poznajú iba pravidlá generácie chamtivcov. Nemajú žiadnu víziu a tam, kde nie je vízia, ľudia trpia (F.A. Hayek, Mysliteľ pre každé storočie., kap.3. Anatómia hospodárskej krízy str.75.) Táto myšlienka vystihuje stav na Slovensku, ľudia skutočne trpia. Trpia strachom a klamú často sami seba, ale realita, hlavne tá ekonomická, sa nekompromisne prejavuje.

Pokúsim sa pomenovať, čo vplýva na myslenie a konanie ľudí. V rámci predvolebných zhromaždení v komunálnych voľbách a počas predvolebných zhromaždení do BBSK som hovoril s ľuďmi, ktorí boli účastníci týchto zhromaždení. Väčšinou odchádzali sklamaní, ale s potrebou hovoriť o svojich pocitoch. Strach na Slovensku je v utajení, ale je skutočnosťou. Má tieto podoby:

- strach z nebezpečia, že vojna sa prevalí na Slovensko
- strach z neschopnosti tých, čo majú a budú mať moc
- strach z nevzdelanosti tých, čo majú a budú mať moc
- strach z neskúsenosti tých, ktorí budú mať moc
- strach z nemorálnosti ľudí, ktorí budú mať moc
- strach z migrantov
- strach z chudoby
- strach zo znehodnotenia peňazí.

Najviac sa objavuje strach z chudoby a straty hodnoty peňazí. Prejavuje sa takto komplexný ekonomický faktor, ktorý jednoznačne vplýva na konanie ľudí. Tí, čo na to majú, investujú do svojho majetku. Kupujú sa osobné autá, vo dvoroch už stoja minimálne dve. Parkovanie sa stáva problémom i v menších mestách a obciach. Prehustuje sa premávka na cestách a diaľniciach. Slovensko je vlastne bohatá krajina. I napriek tejto skutočnosti je tendencia si robiť zásoby

trvanlivých potravín a benzínu. Takto ľudia vnímajú toto globálne krízové obdobie.

Ekonomické myslenie a rozhodovanie ľudí sa nasmerovalo na použitie peňazí, investovaním do majetku a spotrebného tovaru.

Rozhodli sme sa, že sa chceme mať lepšie

Nestačí si to želať, ale treba preto niečo urobiť. Tento stav analyzovala súčasná politická scéna. Tvrdia, že aj oni sa pričínili k tomuto blahobytu vo forme vyspelých informačných technológií a kvalitnejšieho spotrebného tovaru a ponuky týchto statkov. Predstavitelia politických strán a ich trollovia nehorázne tvrdia, že súčasný dostatok spotrebného tovaru a kvality, na ktorú sme si už zvykli, bude ako večný základ. Na tomto chcú stavať svoju politickú a ekonomickú pyramídu. Nevedia však, ako to zabezpečia.

Ľudí presviedčajú / Národná koalícia, ĽSNS, Obroda / že je treba vystúpiť z EÚ, vystúpiť z NATO, uzavrieť hranice Slovenska, že zabezpečia potravinovú sebestačnosť, dodávky lacného plynu a ropy z Ruska. No, hotový raj na Slovensku! Slovenské Švajčiarsko! Podmienka - voľte nás!

Aj tu si brali kandidáti na zvolenie do úst ekonomiku, ktorú takto treba zrekonštruovať. Jednoducho sa dali cestou strašenia ľudí a šírenia strachu. Ekonomické myslenie týchto ľudí, čo oslovovali voličov, je záhadou pre normálnych ľudí, ktorí majú aspoň základné ekonomické vedomosti.

Potvrďuje to myšlienku F.A.Hayka ,(str.4.) ktorú som uviedol vyššie. Vyplýva z toho konštatovanie, že týmto ľuďom ide vlastne iba o moc a vlastné záujmy chcú prikryť straníckou prikrývkou. Od tohto je už iba krok k autoritatívnemu usporiadaniu spoločnosti. Ľudia trpia a politici to vedia.

Štát teraz rozdáva peniaze ako podporu na prekonanie krízy, inflácie. Sú to však „zlé peniaze“. Takto sa situácia nerieši, len sa utlmuje inflačný vplyv. Tým sa naruší rovnováha ekonomických vzťahov v spoločnosti a vlastne sa roztočí špirála inflácie.

„V ekonomike musí existovať súlad medzi tvorcom politiky a občanom.“
(F.A.Hayek, *Mysliteľ pre každé storočie. str.89.*) Tu je návod demokratických, liberálnych princípov, ktoré by mali byť súčasťou práce našich politikov. Túto požiadavku však politici ignorujú a takto vstúpili do predvolebnej kampane komunálnych volieb.

Náš región v predvolebnom období dvakrát navštívil predseda NR Slovenska Boris Kollár. Na vládnom vrtuňníku. Ľudia pozerali viac na vrtuňník ako na predsedu NR. Minister Milan Krajňák tu tiež bol dva razy. Účel - podpora

miestneho kandidáta Sme rodina na post primátora. Účet daňových poplatníkov asi nemá dno. Všetko, čo urobia politici na akejkoľvek úrovni, platíme my občania zo svojich daní. Takže politici sú v pohode a občan musí krízu hlavne finančnú riešiť, myslieť v ekonomických súvislostiach. Jeho cieľ je v súčasnosti posilniť svoje finančné postavenie. A to je podmienené stavom hospodárstva a podmienkami , ktoré tvorí štát.

Namiesto toho je občanovi podsúvaná akútna potreba predčasných volieb. Čiže znova preskupenie politickej a ekonomickej moci, za peniaze daňových poplatníkov. Malo by to byť tak, aby sa politika nerobila pred kamerami, ale v parlamente(Týždeň 46/2021 Klamár, klamár, Slavomíra Henčeková) a to postrádame. Médiá si takto užívajú pozornosť a je tu priestor pre konšpiračné teórie a praktiky. Konšpirátorov máme dosť, len zdravý rozum trpí podvýživou a o to sa ľahšie ovládajú masy. A o to tu ide!

Máme obavy z toho , čo sme mohli urobiť a nespravili sme to

Vlastne to môže byť poučenie pre stanovenie svojich osobných cieľov. Ekonomická pohoda by sa tam mala rozhodne zaradiť. Potom je možné úspešne kresliť politickú mapu Slovenska. Pokladajme to za víziu. Náš hlas by sa nemal stratiť v marazme súčasnej slovenskej politiky. Vždy je potrebné načrtnúť si víziu a stavať ju na súčasnej realite. A to je dôležité. Lenže tú víziu, zdá sa, nemá kto stvoriť a predložiť občanom. Brusel nám to nezabezpečí. Tak kto ? Súčasní politici sa zaoberajú sami sebou. Národná rada sa navzájom stráži a dáva pozor na vládu, takže odtiaľ nemôžeme čakať nič. Realita je podmienená skutočnosťami, ktoré ovplyvňujú aj existenčné riešenia, ktoré sú dôležité pre funkčnosť a zabezpečenosť nielen jednotlivca, rodiny. Vždy to smeruje k existenčnej ekonomike a to analyzuje možnosť riešení. Keď si to uvedomíme, nemusia nastávať extrémne situácie pre fungovanie jedinca, rodiny, komunity a štátu. Jedinec a rodina tú víziu majú, keby ju nemali, tak sa mocú v bludnom kruhu. Komunita, v ktorej žijeme, má aspoň virtuálnu víziu, tak ešte dá sa. Samospráva, a tam už je problém, sa nebezpečne priblížila k parlamentnej politike, česť výnimkám. Zotrvačník demokracie sa ešte krúti, tak ho treba zasa zapojiť na motor. Ten tvoria ľudia, ktorí tu chcú žiť. Vystihla to žiačka 5. ročníka Evanjelického gymnázia v Tisovci v rozhovore pre Tisovský mesačník, novembrové vydanie miestnych novín. Jej odkaz tejto dobe - **Spamätajme sa!**

Literatúra

1. Boetke, Peter. J, Hayek, F.A : Mysliteľ pre každé storočie. Bratislava 2020, ISBN 978-80-89121-21-2
2. Gonda, Peter: Neotvárajte dvere socializmu. In Týždeň 46/2021
- 3, Henčeková, Slvomíra: Klamár, klamár. In. Týždeň 46/2021
4. Tisovský mesačník, november 2022